

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ GIÁO DỤC THANH NIÊN

TS PHẠM MINH ANH

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Hồ Chí Minh luôn quan niệm: thanh niên là một lực lượng to lớn, là đội quân xung kích trên mọi mặt trận của cách mạng; vận mệnh của dân tộc, sự phát triển của đất nước tùy thuộc vào sự giác ngộ cách mạng và trách nhiệm của thanh niên. Từ vị trí, vai trò to lớn của thanh niên và tầm quan trọng đặc biệt của việc giáo dục thanh niên, Người chỉ ra những nội dung, phương châm giáo dục thanh niên để hình thành một lớp người kế tục sự nghiệp cách mạng vừa "hồng", vừa "chuyên". Tư tưởng của Người về giáo dục thanh niên thể hiện trên một số mặt chủ yếu sau đây:

Thứ nhất, giáo dục thanh niên một cách toàn diện

Hồ Chí Minh cho rằng, giáo dục toàn diện cho thanh niên để thực hiện các mục tiêu của cách mạng. Việc đầu tiên trong giáo dục thanh niên là khắc phục tình trạng thất học, chống nạn mù chữ. Điều Người quan tâm đầu tiên là làm sao giảm tình trạng thất học, giảm tình trạng mù chữ trong thanh niên. Hồ Chí Minh chủ trương bồi dưỡng giáo dục thanh niên trên tất cả các mặt: đức, trí, thể, mỹ. Người yêu cầu: "Trong việc giáo dục và học tập, phải chú trọng đủ các mặt: đạo đức cách mạng, giác ngộ xã hội chủ nghĩa, văn hóa, kỹ thuật, lao động và sản xuất"¹. Người coi trọng cả "đức" và "tài", đặt giáo dục đạo đức lên hàng đầu, và đề ra những chuẩn mực đạo đức mới định hướng cho sự rèn luyện của mỗi người.

Theo Hồ Chí Minh, giáo dục đạo đức cho thanh niên, "Trước hết phải yêu Tổ quốc, yêu nhân dân. Phải có tinh thần dân tộc vững chắc và tinh thần quốc tế đúng đắn. Phải yêu và trọng lao động. Phải giữ gìn kỷ luật. Phải bảo vệ của công. Phải quan tâm đến đời sống của nhân dân"²; "Phải thấm nhuần

đạo đức cách mạng tức là khiêm tốn, đoàn kết, thực hành chủ nghĩa tập thể, thương yêu, giúp đỡ lẫn nhau, người tiên tiến thì giúp đỡ người kém"³.

Hồ Chí Minh cho rằng, việc bồi dưỡng lý tưởng cách mạng cho thanh niên là một trong những định hướng giáo dục XHCN cơ bản và quan trọng. Bởi vì, có giác ngộ lý tưởng cách mạng, thanh niên mới đảm đương được sứ mệnh đưa lá cờ bách chiến, bách thắng của Đảng và của dân tộc đến thắng lợi cuối cùng. Người chỉ rõ, giáo dục lý tưởng cho thế hệ trẻ cần tập trung vào những nội dung chủ yếu như: Phải dạy cho học trò biết yêu nước, thương nòi; phải dạy cho họ có ý chí tự lập tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ; làm cho thế hệ trẻ có nhận thức đúng đắn về CNXH và con đường lên CNXH ở Việt Nam, hiểu đây là con đường phát triển tất yếu của dân tộc; giáo dục thanh niên thấm nhuần chủ nghĩa Mác-Lênin, trang bị cho họ thế giới quan duy vật, phương pháp luận biện chứng và nhân sinh quan cách mạng để thanh niên có cái nhìn đúng đắn về tự nhiên, xã hội con người, có niềm tin khoa học vào mục tiêu cách mạng và hành động đúng đắn đạt kết quả cao.

Bên cạnh đó, Hồ Chí Minh chỉ rõ, phải giáo dục nâng cao trình độ văn hóa, kỹ thuật cho thanh niên. Cách mạng đòi hỏi những con người có văn hóa, nếu không chịu khó học tập, nghiên cứu để nâng cao trình độ về mọi mặt thì dễ dao động, bi quan, lập trường cách mạng không vững vàng, thiếu tinh thần độc lập suy nghĩ và chủ động sáng tạo. Người căn dặn thanh niên: “Xây dựng chủ nghĩa xã hội phải có máy móc, có kỹ thuật, có văn hóa ... thanh niên phải học và học cho giỏi. Bàn việc gì, quyết nghị điều gì cũng phải thiết thực và cụ thể. Không nên chỉ nói chung chung”⁴. Thanh niên muốn cho các ngành xem trọng mình, trước hết phải tự mình làm việc cho tốt. Hồ Chí Minh mong muốn thanh niên phải ra sức học tập nâng cao trình độ chính trị, văn hóa, khoa học, kỹ thuật và quân sự để cống hiến ngày càng nhiều cho Tổ quốc, cho nhân dân. Người nhấn mạnh: thanh niên phải học nữa, học mãi, bởi vì, “Nếu không chịu khó học thì không tiến bộ được. Không tiến bộ là thoái bộ. Xã hội càng đi tới, công việc càng nhiều, máy móc càng tinh xảo. Mình mà không chịu học thì lạc hậu, mà lạc hậu là bị đào thải, tự mình đào thải mình”⁵.

Thứ hai, về phương châm giáo dục thanh niên

Hồ Chí Minh quán triệt phương châm học đi đôi với hành, lý luận gắn với thực tiễn, giáo dục gắn với lao động sản xuất.

Theo Người, mục đích giáo dục của mọi thời đại không chỉ giúp học sinh nắm vững kiến thức, mà còn biết áp dụng kiến thức vào thực tiễn, hình thành kỹ năng, kỹ xảo hoạt động; học để biết, học để làm. Người khuyên thanh niên: Phải gắng học, đồng thời học thì phải hành. Mục đích của học là để hành, để phát triển, để sống. Hành là điều kiện để củng cố và nâng cao kiến thức được tiếp thu, rèn luyện kỹ năng và hình thành những phẩm chất cần có của người lao động mới. Theo Người, học và hành là hai khâu của quá trình nhận thức gắn bó khăng khít với nhau. Hành không chỉ là vận dụng

điều đã học, mà còn là nguồn gốc của tri thức mới, là biện pháp rèn luyện con người một cách toàn diện. Người căn dặn thanh niên không nên “học gạo”, “học vẹt”; học phải suy nghĩ, học phải liên hệ với thực tế, phải có thí nghiệm và thực hành; học với hành phải kết hợp với nhau.

Theo Hồ Chí Minh, một nguyên tắc giáo dục quan trọng cho thanh niên trong mọi thời đại là giáo dục cho lao động và bằng lao động. Lao động sản xuất vừa là môi trường, vừa là phương tiện giáo dục con người. Mọi phẩm chất nhân cách được hình thành trong lao động và trong hoạt động xã hội.

Hồ Chí Minh yêu cầu mục tiêu, nhiệm vụ giáo dục phải gắn bó chặt chẽ với mục tiêu, nhiệm vụ của cách mạng. Vì vậy, nội dung giáo dục thanh niên phải đáp ứng yêu cầu của nhiệm vụ cách mạng trong từng giai đoạn. Theo Người, giáo dục gắn liền với xã hội cũng chính là nhằm thực hiện gắn học với hành. Đây là điều kiện để thanh niên đem vốn hiểu biết tiếp thu được phục vụ cuộc sống, phục vụ xã hội, qua đó giáo dục lý tưởng, rèn luyện đạo đức, trách nhiệm, ý thức công dân cho thanh niên.

Hồ Chí Minh coi trọng giáo dục nhà trường kết hợp với giáo dục gia đình và giáo dục xã hội

Người quan niệm “trồng người” là sự nghiệp vẻ vang nhưng rất công phu, bền bỉ, khó khăn, phải có sự phối hợp của nhiều lực lượng mới đạt kết quả tốt. Theo Hồ Chí Minh, giáo dục trong nhà trường chỉ là một phần, cần có giáo dục ngoài xã hội và trong gia đình để giúp cho giáo dục trong nhà trường được tốt hơn. Người cũng cho rằng: “Giáo dục trong nhà trường dù tốt mấy nhưng thiếu giáo dục trong gia đình và ngoài xã hội thì kết quả cũng không hoàn toàn”⁶. Từ đó, Người khuyên: giáo dục thanh niên phải kết hợp giữa giáo dục gia đình, nhà trường và xã hội. Người mong muốn trường học, gia đình và đoàn thể phải chú ý giáo dục tư tưởng, thái độ hoạt động và sinh hoạt hàng ngày của thanh niên để kịp thời khuyến khích, uốn nắn, sửa chữa

giúp họ trở thành con ngoan, trò giỏi, công dân tốt, có ích cho xã hội.

Hồ Chí Minh luôn nhắc nhở những người làm công tác giáo dục phải nhận thức đúng đắn “giáo dục là sự nghiệp của quần chúng”. Người yêu cầu gia đình, nhà trường và xã hội phải hợp thành sự thống nhất ở mục tiêu giáo dục, phương pháp giáo dục để tạo ra hợp lực cùng một hướng, chứ không phân cực hoặc phản lực triệt tiêu nhau. Cho nên, đòi hỏi phải có sự phối hợp chặt chẽ giữa nhà trường, gia đình và xã hội trong việc giáo dục thanh niên.

Thứ ba, về phương pháp giáo dục thanh niên

Phải lựa chọn phương pháp giáo dục đúng đắn phù hợp

Hồ Chí Minh yêu cầu nội dung giáo dục đối với thanh niên phải bảo đảm chính xác và căn cứ vào đặc điểm của lứa tuổi mà định ra nội dung chương trình, phương pháp cho phù hợp. Theo Hồ Chí Minh, thực hiện giáo dục thanh niên không thể tùy tiện, giáo dục cũng phải theo hoàn cảnh điều kiện. Phải ra sức làm, không được vội, làm phải có kế hoạch, từng bước, dạy từ dễ đến khó. Việc gì cũng phải từ nhỏ, dần dần đến to, từ dễ đến khó, từ thấp đến cao. Một chương trình nhỏ mà được thực hiện được hẳn còn hơn là một trăm chương trình lớn mà làm không được.

Phải kết hợp học tập với vui chơi, giáo dục gắn liền với thi đua

Nhận thức rõ đặc điểm tuổi trẻ luôn hiếu động, thích khám phá, Hồ Chí Minh đã nhắc nhở các lực lượng giáo dục cần phải quan tâm đến nhu cầu vui chơi giải trí của thanh niên. Người cho rằng, đối với thanh niên, phải chuyên tâm học hành và công tác, nhưng cần có vui chơi. Người khuyên: vui chơi lành mạnh là một bộ phận trong sự sinh hoạt của thanh niên. Trong vui chơi cũng cần có giáo dục nên cần có những thú vui chơi văn hóa, thể dục có tính tập thể và quần chúng. Thực tế cho thấy, Hồ Chí Minh là người khởi xướng và lãnh đạo phong

trào thi đua yêu nước trong các tầng lớp nhân dân. Theo Người, phong trào thi đua là trường học thực tiễn rộng lớn để cải tạo con người, xây dựng con người mới, xã hội mới. Người yêu cầu giáo dục thế hệ trẻ phải gắn với thi đua nhằm làm cho mọi người thêm hăng hái, động viên mỗi người nỗ lực phấn đấu vươn lên giành kết quả tốt hơn trong học tập, rèn luyện, lao động, sản xuất và chiến đấu.

Giáo dục thanh niên bằng phương pháp nêu gương

Trong cuộc sống, trong hành động và việc làm, cuộc đời và sự nghiệp của Hồ Chí Minh luôn là tấm gương sáng cho mọi người noi theo. Theo Người, phương pháp làm gương là một biện pháp hữu hiệu nhất trong việc thống nhất giữa lời nói và việc làm, nếu nói nhiều mà làm ít hoặc nói mà không làm, nói một đằng làm một nẻo sẽ không có tác dụng giáo dục với thanh niên. Người yêu cầu trong gia đình, ông, bà, cha mẹ phải làm gương cho con cái, anh chị làm gương cho em; trong nhà trường, thầy giáo, cô giáo phải làm kiểu mẫu cho học trò; ngoài xã hội, thế hệ trước phải làm gương cho thế hệ sau, cán bộ, đảng viên làm gương cho quần chúng... Đồng thời, Người còn nhắc nhở thanh niên luôn luôn trân trọng, lắng nghe, tìm hiểu, suy ngẫm các gương tốt, ý hay của nhân dân.

Người căn dặn đoàn viên, thanh niên: luôn luôn chú ý diu dặt và giáo dục thiếu niên và nhi đồng, làm gương tốt về mọi mặt cho đàn em noi theo. Đoàn viên phải gương mẫu, phải giữ vững đạo đức cách mạng, khiêm tốn, cần cù, hăng hái, dũng cảm, phải xung phong trong mọi công tác để làm “đầu tàu” cuốn hút được đông đảo thanh niên làm theo.

Tập hợp thanh niên trong các tổ chức đoàn thể để giáo dục, bồi dưỡng và phát triển

Hiểu rõ tiềm năng của thanh niên là vô cùng to lớn, Hồ Chí Minh chỉ ra rằng, để hiện thực hóa tiềm năng đó cần tập hợp họ lại trong một tổ chức cách mạng. Người nói: “Thanh niên ta rất hăng hái. Ta biết hợp lòng hăng hái đó lại và diu dặt đúng đắn thì

thanh niên sẽ thành một lực lượng rất mạnh mẽ”⁷. Quan điểm nhất quán của Hồ Chí Minh qua các thời kỳ cách mạng là đoàn kết, tập hợp thật rộng rãi các tầng lớp thanh niên vào các loại hình tổ chức thích hợp. Theo Người, hạt nhân để đoàn kết, tập hợp thanh niên, đồng thời là người trực tiếp tổ chức, giáo dục, động viên thanh niên phải là Đoàn Thanh niên cộng sản. Người chỉ rõ, muốn tập hợp rộng rãi, thu hút đông đảo thanh niên, thì Đoàn phải nghiên cứu tìm ra nhiều hình thức và phương pháp thích hợp để đoàn kết và tổ chức thanh niên một cách rộng rãi và vững chắc. Đồng thời, Đoàn phải quan tâm đến đời sống, công tác và học tập của thanh niên, tránh thành kiến, hẹp hòi.

Phát huy ý thức tự giáo dục, tự rèn luyện của mỗi thanh niên

Hồ Chí Minh thường xuyên nhắc nhở thanh niên phải tự tu dưỡng, tự rèn luyện mình thành những người vừa có đạo đức tốt, vừa có trình độ văn hóa, nghiệp vụ chuyên môn để có thể nhận và hoàn thành mọi nhiệm vụ được giao. Người cho rằng, thế hệ trẻ phải tự tu dưỡng trên mọi phương diện: đạo đức, lý tưởng cách mạng, trau dồi và nâng cao trình độ văn hóa, nghiệp vụ chuyên môn, rèn luyện ý chí và lòng dũng cảm, rèn luyện thân thể...

Theo Người, một trong những nhiệm vụ chính của thanh niên là học tập. Trước hết phải xác định rõ mục đích học tập và xây dựng động cơ học tập đúng đắn. Phải có ý thức tự học tập và phải biết tự động học tập. Muốn tự học tập thành công thì phải kiên trì, bền bỉ, phải có kế hoạch sắp xếp thời gian khoa học, phải triệt để tận dụng mọi hoàn cảnh, mọi phương diện, mọi hình thức để học và phấn đấu không ngừng. Người căn dặn: “Thanh niên cần phải có chí tự động, tự cường, tự lập. Phải có khí khái ham làm việc, chứ không ham địa vị. Phải có quyết tâm, đã làm việc gì thì làm cho đến nơi đến chốn, làm cho kỳ được. Phải có lòng ham tiến bộ, ham học hỏi, học luôn, học mãi”⁸.

Thẩm nhuần tư tưởng Hồ Chí Minh, trong quá trình lãnh đạo cách mạng Việt Nam hơn 85 năm qua, Đảng luôn quan tâm, chăm lo giáo dục, bồi dưỡng thế hệ trẻ trở thành những con người phát triển toàn diện góp phần to lớn vào sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc và xây dựng CNXH. Trong giai đoạn hiện nay, dưới ánh sáng của tư tưởng Hồ Chí Minh, Đảng xác định phương hướng cho sự phát triển và hoàn thiện giá trị nhân cách của người Việt Nam là: “Giáo dục con người Việt Nam phát triển toàn diện và phát huy tốt nhất tiềm năng, khả năng sáng tạo của mỗi cá nhân; yêu gia đình, yêu Tổ quốc, yêu đồng bào, sống tốt và làm việc hiệu quả”⁹. Đồng thời, “đổi mới nội dung, phương thức giáo dục chính trị, tư tưởng, truyền thống, bồi dưỡng lý tưởng cách mạng, lòng yêu nước, xây dựng đạo đức, lối sống lành mạnh, ý thức tôn trọng và nghiêm chỉnh chấp hành Hiến pháp và pháp luật cho thế hệ trẻ. Có cơ chế chính sách phù hợp tạo môi trường, điều kiện thuận lợi cho thế hệ trẻ học tập, nghiên cứu, lao động, giải trí, phát triển trí tuệ, kỹ năng, thể lực. Khuyến khích, cổ vũ thanh niên nuôi dưỡng ước mơ, hoài bão, xung kích, sáng tạo, làm chủ khoa học, công nghệ hiện đại. Phát huy vai trò của thế hệ trẻ trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc”¹⁰.

1, 3, 5. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2011, T. 12, tr. 647, 530, 333

2. *Sđđ*, T. 9, tr. 265

4. *Sđđ*, T. 13, tr. 471

6. *Sđđ*, T. 10, tr. 591

7. *Sđđ*, T. 8, 331

8. *Sđđ*, T. 5, 464

9, 10. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, H, 2016, tr. 115, 162.